

Kennisplatform
Leefbaar en Kansrijk
Groningen

Kennisagenda 2019

Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen

Door: Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen
Datum: april 2019

Kennisplatform
Leefbaar en Kansrijk Groningen

T 050 363 69 17
contact@kennisplatformleefbaar.nl

Nieuwe Kijk in 't Jatstraat 68
9712 SK Groningen

kennisplatformleefbaar.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Inleiding.....	3
Methodiek.....	4
Kennisvragen.....	6
Leren van best practices.....	6
Bestuur en governance: verleden en toekomst.....	6
Economie, bedrijvigheid en kansen.....	8
Leefbaarheid en welzijn.....	9
Verbinding maatschappij en techniek/wetenschap.....	11
Conclusie.....	12
Bijlage 1. Toetsing aan de thematiek Kennisplatform.....	14
Bijlage 2. Aandachtspunten bij het uitzetten van onderzoek.....	15

Voorwoord

Voor u ligt de eerste kennisagenda van het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen. Deze agenda is tot stand gekomen in samenwerking met bewoners, medewerkers van kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, belangenverenigingen, overheden en bedrijven. Met hen hebben wij, in verschillende samenstellingen en tijdens verschillende bijeenkomsten, sinds mei 2018, gesproken over de maatschappelijke impact van bodembeweging in Groningen en wat dit betekent voor de toekomst van dit gebied. Tijdens deze gesprekken hebben zij allen openlijk hun inzichten gedeeld en hebben zij ons geholpen om vast te stellen waar de belangrijkste kennisbehoefte ligt. Wij zijn allen die hieraan hebben bijgedragen zeer dankbaar. Het werk om al deze gesprekken en consultaties met verschillende partijen om te vormen tot een kennisagenda is gedaan in nauwe samenwerking met alle partners van het Kennisplatform.

Het resultaat is een breed gedragen kennisagenda die niet overlapt met lopend onderzoek en die weinig duplicatie bevat. Deze kennisagenda geeft een compact overzicht van actuele kennisvragen over de maatschappelijke impact van de gaswinning en gerelateerde bodembeweging - voor de ongeduldige lezer: zie pagina 6 en verder. Wij bieden deze kennisagenda aan onze opdrachtgever de Nationaal Coördinator Groningen aan. Deze draagt zorg voor de programmering en afstemming van onderzoek. Gezien de urgentie van de problematiek benadrukken wij het belang om deze vragen op korte termijn te programmeren om zo te komen tot een betere aanpak van de problematiek in Groningen, in dienst van een kansrijke toekomst.

Het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen

Inleiding

Het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen is een samenwerking tussen de Rijksuniversiteit Groningen (penvoerder), Hanzehogeschool Groningen, CMO-STAMM/Sociaal Planbureau Groningen en GGD Groningen en werkt in opdracht van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG). Het Kennisplatform houdt zich bezig met de maatschappelijke impact van de gaswinning en gerelateerde bodembeweging. Het Kennisplatform richt zich voornamelijk op de leefbaarheid en kansen voor de bewoners, professionals, ondernemers en bestuurders in de provincie Groningen. Een van de belangrijkste doelstellingen van het Kennisplatform is het samenbrengen van kennisaanbieders en kennisvragers door middel van (i) het organiseren van verschillende activiteiten zoals kennistafels¹ en kenniscongressen en (ii) het bundelen, delen, duiden en ontsluiten van kennis. Ook werkt het platform (iii) aan de ontwikkeling van deze jaarlijks geactualiseerde kennisagenda. Deze kennisagenda brengt nieuwe onderzoeksvragen in kaart rondom welzijn, leefomgeving, economie en bestuur in Groningen. Op basis van deze kennisagenda kunnen overheden en organisaties onderzoek, bij verschillende stakeholders, programmeren of stimuleren.

In de volgende hoofdstukken worden de methodiek en de geselecteerde kennisvragen uitgebreid toegelicht. Degenen die op zoek zijn naar een compact overzicht verwijzen we echter naar de conclusie: die biedt een zeer compacte samenvatting alsmede onze visie op de urgentie van deze vraagstukken. Bijlage 1 toetst de vragen aan de thematiek van het Kennisplatform. Bijlage 2 geeft een overzicht van belangrijk aandachtspunten bij het uitzetten van het onderzoek.

---

¹ Een kennistafel is een bijeenkomst waar urgente maatschappelijke vraagstukken die leven rondom de gevolgen van de gaswinning en bodembeweging worden bediscussieerd. Deelnemers aan de kennistafels zijn bewoners en medewerkers van kennisinstellingen, burgerorganisaties, belangenorganisatie, overheden en bedrijven.

Methodiek

De vragen in deze kennisagenda zijn verzameld tijdens gesprekken en consultaties met verschillende partijen. Daarnaast hebben wij de volgende verslagen en documenten gebruikt: (a) de pilot kennistafel van juni 2017²; (b) de kennistafel van juni 2018³; (c) de kennistafel van december 2018⁴; en (d) de literatuurstudie ‘Maatschappelijke gevolgen Bodembeweging Groningen’⁵. De geformuleerde vragen in deze documenten zijn thematisch geordend en duplicatie is eruit gehaald. Sommige vragen vormden clusters omdat er vrij veel overlap was of omdat ze nauw aansloten. In deze gevallen zijn overkoepelende vragen geformuleerd. Andere vragen waren niet te beantwoorden (want deze waren bijvoorbeeld te breed of niet concreet genoeg). Waar nodig zijn ze anders geformuleerd. Bij de (her)formulering van vragen is tevens gekeken naar: (1) de actualiteit: in hoeverre is deze vraag nu evident actueel, of dat antwoorden nodig zijn om beleid of aanpak te informeren die op dit moment geïmplementeerd wordt of moet worden? En (2) de impact: is de vraag (op lange termijn) impactvol, in de zin dat de antwoorden een hoge verwachte meerwaarde hebben over een breed toepassingsveld?

Bovenstaande methodiek heeft geleid tot een shortlist van vragen. In de laatste fase heeft er een consultatie plaatsgevonden met onze partners, en hebben we de concept kennisagenda voorgelegd aan de verschillende ministeries tijdens het interdepartementale overleg en onze klankbordgroep voor aanvullingen en reflectie op de inhoud. Dit heeft geleid tot kleine aanpassingen en iets andere bewoordingen, maar op hoofdlijnen was er instemming en bevestigde deze laatste consultatieronde het belang van en draagvlak voor de gestelde vragen.

Deze methodiek heeft uiteindelijk geleid tot 12 gedragen kennisvragen met verschillende deelonderwerpen. De speerpunten van de kennisagenda zijn geclusterd in

---

² Bakema M., Ganzeveld I., LeKander B., Postmes T., Mobach M., Turenhout Y., Hellemans J. (2018). *Uitkomsten kennistafel “weerbaarheid en welzijn”*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

³ Sluiter, K., Postmes, T., Spronk, E., Busscher, N. (2019). *Uitkomsten kennistafel Leefbaar en Kansrijk Groningen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

⁴ Dit verslag is vanaf april 2019 beschikbaar op www.kennisplatformleefbaar.nl.

⁵ Sluiter, K., van Valkengoed, A.M., Greven, I., Simon, C. (2018). Literatuurstudie 0.1 *Maatschappelijke Gevolgen Bodembeweging Groningen*. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen.

5 onderwerpen: Leren van best practices; Bestuur en governance: verleden en toekomst; Economie, bedrijvigheid en kansen; Leefbaarheid en welzijn; en Verbinding maatschappij en techniek/wetenschap. Omdat ieder van deze onderwerpen vaker is genoemd door meerdere partijen, is er geen prioritering aangebracht op basis van belang. Wel hebben we aangegeven welke vragen in onze optiek een snelle beantwoording vereisen en welke vragen iets minder urgent om een antwoord vragen. Omdat we geen onderscheid maakten naar belang is bij de programmering van onderzoek de volgorde van vragen niet leidend is: onderstaande vragen kunnen individueel geprogrammeerd worden. Hieronder worden alle vragen besproken.

Kennisvragen

Leren van best practices

1. Wat werkt en wat werkt niet (a) in Groningen en (b) in andere (inter)nationale casussen?

Dit vraagstuk kan toegepast worden op verschillende deelonderwerpen:

- A. (Crisis)communicatie en methoden die succesvol bleken bij andere rampen (bijv. voor wederopbouw, herstelwerkzaamheden, mitigatie en preventie);
- B. Weerbaarheid, veerkracht, sociale cohesie, participatie en behoud van draagvlak voor projecten onder bewoners en gemeenschappen;
- C. Het verlenen van zorg en behandeling van stress;
- D. Het geven van een economische impuls;
- E. Het behoud van erfgoed;
- F. Het 'koppelen' van herstelwerk aan andere doelen zoals de energietransitie.

Tijdens de meeste kennistafels rezen veel praktische vragen die aangeven dat er een acute kennisbehoefte is aan praktische inzichten die kunnen helpen bij het maken van keuzes voor een effectieve aanpak in Groningen. Om die te beantwoorden kan een serie onderzoeken worden uitgezet om 'best practices' in kaart brengen en daar lessen/inzichten aan ontleen.

Bestuur en governance: verleden en toekomst

2. Hoe is de huidige situatie ontstaan en wat kunnen we leren van deze ontwikkeling en de pogingen tot nu toe om passende maatregelen te nemen?

Deze vraag (genoemd tijdens de kennistafel van juni 2018) sluit aan bij een lacune die in het literatuuroverzicht werd geconstateerd: er is geen goede studie van de ontwikkeling van de maatschappelijke impact van de gaswinning en gerelateerde bodembeweging in Groningen. Een diepgravend onderzoek op het snijvlak van geschiedschrijving en bestuurskunde zou niet alleen informatief zijn over het ontstaan van de huidige situatie maar ook over de effectiviteit van maatregelen die in het verleden zijn genomen.

3. Kijkend vanuit het perspectief van bewoners, hoe kan het stelsel van maatregelen rondom de bodembeweging (bijvoorbeeld op gebied van schadeafhandeling en versterking) efficiënter en effectiever worden gemaakt?

Invulling van dit type onderzoek kan in de vorm van bestuurskundig onderzoek dat enerzijds in kaart brengt wat de noden zijn en anderzijds in kaart brengt hoe de huidige uitvoeringsstructuur er voor bewoners uitziet. Op basis hiervan kan de vraag beantwoord worden: zijn er manieren om dit anders te organiseren zodanig dat het geheel van maatregelen in het kader van schadeafhandeling, versterking en toekomstperspectief in Groningen effectiever en beter verloopt voor bewoners?

4. Wat is er nodig om vertrouwen te herstellen? Wat kunnen instanties op dit moment en in deze context doen om betrouwbaar te zijn voor professionals, ondernemers, bestuurders en bewoners?

Dit zijn vragen die tijdens alle tafels direct of indirect terugkeren. Gebrek aan vertrouwen beïnvloed allerlei relaties en processen in het gasdossier. Herstel van vertrouwen en de betrouwbaarheid van instanties wordt als een acute noodzaak gezien.

5. Wat voor beleid, procedures en structuren kunnen er opgezet worden om in de toekomst problemen zoals die in het gasdossier van Groningen te voorkomen en beter te regelen voor inwoners in regio's, dan wel voor overheden, waar mijnbouw en energieprojecten plaatsvinden/gaan plaatsvinden?

Het gaat hier specifiek om het ontwikkelen van een duurzaam systeem om bij de huidige zoutwinning, een toekomstig gasveld, windmolenpark, zonnepark etc. de belangen minder te laten botsen. We kunnen leringen trekken uit het gasdossier in Groningen en leren van andere projecten op het gebied van:

- A. Het betrekken van inwoners en organisaties;
- B. Schadeafhandeling en compensatie;
- C. Besluitvorming en procedures;
- D. Communicatie;
- E. Het verdelen van lusten en lasten.

6. Wat zijn de voor- en nadelen van de publieke en private afhandeling van mijnbouwschade in Groningen? Wat zijn de voor- en nadelen van mogelijke alternatieven?

Mijnbouwschade is ondergebracht in het private domein. In Groningen is besloten dit deels over te hevelen naar het publieke domein. Hierdoor heeft de burger 'aan de voordeur' te maken met publieke afhandeling van schade en versterking, de afrekening vindt plaats 'aan de achterdeur' door het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Deze koerswijziging heeft voor- en nadelen. Het is nuttig deze in kaart te brengen en te vergelijken met mogelijke alternatieven.

Economie, bedrijvigheid en kansen

7. Wat zijn de economische en maatschappelijke lasten van de gaswinning en de bodembeweging?

In het algemeen is er vraag naar het inzichtelijk krijgen (en actualiseren) van de maatschappelijke lasten die de gaswinning en gerelateerde bodembeweging met zich meebrengt. Het gaat hierbij niet louter om een economisch plaatje: het in kaart brengen van de omvang van de maatschappelijke opgave op het gebied van verschillende deelonderwerpen staat centraal. Daarbij kunnen verschillende onderwerpen onderscheiden worden:

- A. Private sector, waaronder MKB, bouwsector, landbouwbedrijven;
- B. Publieke sector, waaronder zorg en overheidsdiensten;
- C. Particuliere huishouden;
- D. Regionale economie (inclusief de woning- en arbeidsmarkt);
- E. Inrichting openbare ruimte.

8. Wat voor impact heeft de bodembeweging op het imago van Groningen? Wat zijn kansen om eventueel imagoschade te herstellen c.q. het imago te versterken en economisch te benutten?

Zoals beschreven in de literatuurstudie⁶ van Sluiter et al. (2018) is het wenselijk dat de lange termijn effecten van aantasting of herstel van het imago van Groningen worden onderzocht. Ook is het hierbij van belang onderzoek te doen naar de identiteitsvorming en cultureel erfgoed, omdat eerder onderzoek uitwees dat de verbondenheid met Groningen mogelijk wordt aangetast door de bodembeweging in de regio. In het onderzoek kan meegenomen worden of eerdere maatregelen (bijv. op gebied van energieopwekking en energietransitie als regionale kracht, of door middel van investeringen in toerisme) een positieve impuls hebben gegeven aan het imago van de regio. Er zou ook kritisch gekeken moeten worden of er een verband is tussen imagoschade door de aardbevingen en krimp en vergrijzing in de regio.

Leefbaarheid en welzijn

9. Wat wil de bewoner zelf eigenlijk ten aanzien van (a) zijn woning, (b) zijn leefomgeving, (c) het bestuur?

Wat bewoners willen wordt te vaak ingevuld door experts, overheden en maatschappelijke instanties. Hier gaat het niet alleen (en misschien wel juist niet) over de zaken waar de overheid zich op dit moment zo voor inspant, zoals versterking. De vraag is juist wat bewoners zélf de prioriteit vinden en wat hun visies en wensen zijn. Dergelijke vragen zijn in het verleden succesvol beantwoord door middel van burgerpeilingen of een 'G1000'⁷. Wat hier precies aan de orde komt is van tevoren niet exact te bepalen - het is juist de bedoeling dat bewoners dat zélf aangeven. Op basis van de kennistafels verwachten wij bijvoorbeeld dat onder bewoners veel gesproken zal worden over verduurzaming (de koppelkansen werden bijvoorbeeld nadrukkelijk genoemd tijdens de kennistafel van juni 2018). Maar bijvoorbeeld ook het karakter van hun huis, dorp of regio. Veel mensen voelen juist binding met de plek waar ze wonen door de karakteristieken van de bebouwing en het landschap. De noodzaak om zo'n consultatie te organiseren komt deels voort uit de observatie dat de dorpen en wijken

---

⁶ Sluiter, K., van Valkengoed, A.M., Greven, I., Simon, C. (2018). Literatuurstudie 0.1 *Maatschappelijke Gevolgen Bodembeweging Groningen*. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen.

⁷ Zie <https://g1000.nu>

waar bewoners actief participeren of zelfs het voortouw nemen op dit moment zeer beperkt is (aansprekende voorbeelden zijn Krewerd, Overschild, Onderdendam).

10. Welke gezondheidseffecten worden op langere termijn verwacht? Met welke zorgkosten moet op langere termijn rekening worden gehouden en hoe kunnen deze worden ondervangen?

Er zijn veel vragen over gezondheid die NCG sinds vorig jaar al heeft uitgezet (bij GGD, Arqimpact en Gronings Perspectief). Een voorbeeld van een onderzoeksvraag die is uitgezet is: 'Wat is de invloed van de versterking operatie op de gezondheid van bewoners?' Ook is er reeds onderzoek uitgezet bij Gronings Perspectief dat kijkt naar de subgroepen die onevenredig geraakt worden door de bodembeweging. Desalniettemin zijn er andere vragen die mogelijk nog niet zijn uitgezet en die mogelijk toegevoegde waarde hebben. Tijdens de kennistafel van december 2018 werd aangegeven dat er in anticipatie van aanstaande beleidswijzigingen en aanpak beter gekeken moet worden naar de invloed van deze interventies op langere termijn. Mede naar aanleiding van het rapport 'Aanpak Gezondheidsgevolgen van Aardbevingen' (GGD, 2019)⁸ is bovendien van belang dat gemeenten kunnen gaan monitoren hoeveel, welk soort vragen behandeld worden en in welk domein oplossingen gezocht kunnen worden c.q. naar verwezen worden.

11. Wat is de impact van gaswinningsproblematiek op verschillende groepen professionals die zich er mee bezig houden?

Verschillende instanties en organisaties maken zich zorgen over de impact van het werken aan het gaswinningsdossier voor hun medewerkers. Dat is niet alleen het geval voor NAM, CVW, NCG en gemeenten (de organisaties die het meest direct met gevolgen dealen) maar ook voor de zorgsector (onlangs uitte de Inspectie voor Volksgezondheid zorgen over de toegenomen werkdruk), veiligheidsbranche en andere indirect betrokken professionals bijvoorbeeld in de welzijnssector. Het bredere perspectief is dat

---

⁸ GGD Groningen (2019). Aanpak Gezondheidsgevolgen van Aardbevingen.
<https://ggd.groningen.nl/app/uploads/2019/03/Eindrapport-Aanpak-gezondheidsgevolgen-aardbevingen.pdf>

alle werkgevers in het Noorden te maken hebben met werknemers die extra belast worden door schade en versterking, niet alleen professioneel maar ook in hun persoonlijke situatie. Inzicht in de omvang en aard van de problematiek ontbreekt op dit moment. Evenmin is zicht op de evt. oplossingen die nodig zouden kunnen zijn.

Verbinding maatschappij en techniek/wetenschap

12. Hoe kunnen sociale, technische en beta-wetenschappelijke inzichten beter worden gecommuniceerd en geïntegreerd met maatschappelijke inzichten?

Deze vraag kwam tijdens de kennistafel van december 2018 op als belangrijk thema voor ons kennisplatform. Maar het is in wezen een vraag die ook gaat over de relatie *tussen* de kennisplatforms (Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen en Kennisplatform Bouwen en Versterken). Wetenschappelijke en technische kennis en expertise over diepe ondergrond, ondiepe ondergrond en bouwtechniek spelen een centrale rol in beleid en voor bewoners. Over en weer lijkt vaak sprake te zijn van misverstanden en onbegrip. Het is nuttig om probleempunten en mogelijke oplossingen in kaart te brengen, bijvoorbeeld op gebied van communicatie. Ook is dit bij uitstek een dossier waar ingewikkelde maatschappelijke kwesties en technische inzichten samen moeten worden gebracht (bijvoorbeeld op gebied van schadeafhandeling en versterking).

Conclusie

Deze kennisagenda bevat 12 vragen die zijn geclusterd in vijf onderwerpen: Leren van best practices; Bestuur en governance: verleden en toekomst; Economie, bedrijvigheid en kansen; Leefbaarheid en welzijn; en Verbinding maatschappij en techniek/wetenschap. Hieronder staan de kennisvragen in een iets beknoptere formulering weergegeven:

Leren van best practices

1. Welke (inter)nationale best practices zijn kansrijk om toe te passen op het gasdossier in Groningen? *

Bestuur en governance: verleden en toekomst

2. Welke lessen zijn te trekken uit het ontstaan en de aanpak van de gaswinningsproblematiek in Groningen?
3. Hoe kan de uitvoeringsstructuur rondom schadeafhandeling, versterking en toekomstperspectief effectiever en efficiënter worden richting de bewoner? *
4. Wat kunnen instanties doen om vertrouwen te herstellen bij professionals, ondernemers, bestuurders en bewoners? *
5. Wat voor beleid, procedures en structuren kunnen de problemen rondom de gaswinning in Groningen bij andere mijnbouw/energieprojecten voorkomen?
6. Wat zijn de voor- en nadelen van de publieke en private afhandeling van mijnbouwschade in Groningen?

Economie, bedrijvigheid en kansen

7. Wat zijn de economische en maatschappelijke lasten van de gaswinning?
8. Wat voor impact heeft de bodembeweging op het imago van Groningen?

Leefbaarheid en welzijn

9. Wat vinden bewoners zelf belangrijk rond leefbaarheid en kansrijkheid? *
10. Welke gezondheidseffecten worden op lange termijn verwacht?
11. Welke impact heeft het gasdossier op professionals? *

Verbinding maatschappij en techniek/wetenschap

12. Hoe kunnen wetenschappelijke inzichten beter worden geïntegreerd in beleid?

Deze vragen zijn opgehaald tijdens bijeenkomsten waarin verschillende partijen aangeven dat er een acute noodzaak is om voort te maken met versterking, schadeherstel, zorg, herstel van vertrouwen etc. In een context van acute nood zou je denken dat onderzoek het laatste is waar men behoefte aan heeft. Dat blijkt echter allerm minst het geval: men zoekt naar oplossingen, verklaringen en beter begrip van de problematiek. Maar we zien tevens een grote behoefte aan kennis en inzichten die snel toepasbaar zijn. De noodzaak tot het implementeren van de antwoorden dwingt dus tot haast. Deze kennisagenda vraagt om onderzoek dat op korte termijn geprogrammeerd en uitgevoerd wordt.

In onze ogen hebben de vragen met een * erachter (# 1, 3, 4, 9, 11) haast omdat de beantwoording van deze vragen waardevolle inzichten kunnen geven ten behoeve van een efficiëntere en effectievere aanpak in het gasdossier. Om die reden bevelen wij programmering aan met een korte omlooptijd zodat de regio er op korte termijn van kan profiteren. De andere vragen (# 2, 5, 6, 7, 8, 10, 12) zijn niet minder relevant, maar er is minder haast bij voor de uitvoering. Onderzoek met een iets langere omlooptijd kan dan ook worden overwogen.

Bij het aanbesteden van het onderzoek dat voortvloeit uit deze kennisagenda zijn er een aantal belangrijke punten waarop gelet moet worden:

- Wij adviseren het instellen van een begeleidingscommissie en klankbordgroep voor ieder onderzoek. Participatie van bewoners is daarin essentieel. Ook is het van belang om onderlinge afstemming te waarborgen.
- De onderzoekskwaliteit moet zodanig zijn dat de resultaten het vertrouwen van zowel bewoners, lokale en landelijke instanties hebben. Daartoe moet hoge academische kwaliteit verenigd worden met snelheid.

Tijdens de realisatie van deze kennisagenda zal een goede terugkoppeling met het kennisveld essentieel zijn. Het zal nodig blijven om inzichten goed te delen (zowel nationaal als regionaal) en te integreren met bestaande kennis. Het Kennisplatform zal hier graag het voortouw nemen en zal ook nieuwe vragen graag agenderen.

Bijlage 1. Toetsing aan de thematiek Kennisplatform

Het leek ons nuttig om te kijken in hoeverre deze vragen tegemoet komen aan de doelen die oorspronkelijk zijn geformuleerd voor het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen. Bij aanvang stelden we dat het Kennisplatform globaal vier doelstellingen/thema's zou moeten bestrijken (hier afgekort als welzijn, leefomgeving, economie en bestuur). Uit de matrix hieronder lijkt dat de kennisagenda vrij goed de tevoren vastgestelde thematiek omvat.

		Welzijn	Leefomgeving	Economie	Bestuur
1	Best practices	x	x	x	x
2	Geschiedenis			x	x
3	Bestuursstructuur			x	x
4	Herstel van vertrouwen	x			x
5	Toekomst	x	x	x	x
6	Publiek/privaat				x
7	Kostenanalyse	x		x	
8	Imago en aantrekkingskracht			x	
9	Bewonersbehoeften en -verwachtingen	x	x		
10	Lange termijn gezondheid	x		x	
11	Impact professionals	x			
12	Techniek, wetenschap en bewoner	x			

Bijlage 2. Aandachtspunten bij het uitzetten van onderzoek

Tijdens de kennistafel van december 2018 zijn er verschillende randvoorwaarden/aandachtspunten besproken voor het effectief en efficiënt onderzoek doen naar de maatschappelijke impact van de gaswinning en bodembeweging. De volgende hoofdvraag stond centraal tijdens de kennistafel: *'Hoe organiseren we onderzoek rondom het aardbevingsdossier zodanig dat het rendeert, de kwaliteit wordt gewaarborgd, en het effectief en betrouwbaar is?'* Hieronder hebben wij de belangrijkste punten samengevat en aangevuld ter verbetering van het onderzoek dat voortvloeit uit deze kennisagenda. Niet alle punten zijn relevant voor bovengenoemde kennisvragen, ze geven slechts een indicatie waar op te letten tijdens het ontwerp van onderzoek, de uitvoering en de terugkoppeling van resultaten. Er ligt bijvoorbeeld veel focus op de interactie van onderzoekers met bewoners, terwijl bewoners niet in alle bovengenoemde kennisvragen terugkomen.

Ontwerp en opzetten onderzoek

- Breng alle betrokken partijen in beeld.
- Definieer en communiceer duidelijk het opdrachtgeverschap van het onderzoek.
- Leg, waar mogelijk, de inhoudsbepaling bij de mensen die het aangaat en hun vertegenwoordigers.
- Maak duidelijk wat er met de informatie die verzameld zal worden wordt gedaan.
- Zet bij grote projecten een multidisciplinair begeleidingscommissie en een klankbordgroep van bewoners op.
- Maak de post communicatie een belangrijke post om de vertaling van wetenschap naar alle belanghebbenden te faciliteren in toegankelijk taalgebruik.
- Breng kwetsbare groepen in beeld.
- Leid mensen op om interviews en onderzoek te doen met deze kwetsbare groepen en in het omgaan met gevoelige kwesties.

Uitvoering van het onderzoek

- Kijk naar verschillende vormen van dialoog (bijvoorbeeld rollenspel) om data te verzamelen.
- Betrek bewoners, ga regelmatig in gesprek en koppel data terug.

- Ga ook bij mensen langs voor keukentafelgesprekken. Keukentafelgesprekken kunnen veel waardevolle informatie geven.
- Houd gestapelde problematiek in het oog tijdens de uitvoering van een onderzoek.

Terugkoppelen resultaten

- Koppel resultaten van onderzoek zo snel mogelijk terug.
- Maak een vertaalslag van wetenschappelijke data naar toegankelijke informatie.
- Gebruik verschillende dialoogvormen bij het terugkoppelen van resultaten, niet alleen verbaal.
- Maak gebruik van media en 'vertalers' van wetenschappelijke kennis, en informeer decentraal en kleinschalig.
- Ontwikkel een systematiek wanneer je periodiek langs belanghebbenden gaat om resultaten terug te koppelen.
- Coördineer het uiten van resultaten alsmede wat er gedaan kan worden met de onderzoeksresultaten op het maken van beleid.